

Forskningsrådets prinsipper for åpen tilgang til vitenskapelig publisering

Oppdatert juni 2014

1) Målsetting

Det er en viktig forskningspolitisk målsetting at resultatene av offentlig finansiert forskning skal være offentlig tilgjengelige. Vitenskapelige resultater omfatter både vitenskapelige publisering og data generert av forskningsaktiviteter, men dette dokumentet er begrenset til vitenskapelige publikasjoner. Forskningsrådets prinsipper for åpen tilgang til forskningsdata er gitt i egne policy-dokumenter.

Åpen tilgang til vitenskapelige publikasjoner er en målsetting om en åpen og kvalitetssikret kilde til forskning og kunnskap. Vitenskapelig publisering som bygger på FoU-prosjekter som er helt eller delvis finansiert av Forskningsrådet, skal derfor i størst mulig grad være åpent tilgjengelig for alle interesserte. For å oppnå dette skal Forskningsrådet bidra til at det potensialet for formidling og kvalitetssikring av forskningsresultater som ligger i digitale medier og infrastruktur blir utnyttet til fulle. Prinsippene for åpen tilgang til vitenskapelig publisering gjelder i stor grad også for åpen tilgang til forskningsdata.

Prinsippene om åpen tilgang til vitenskapelig publisering dekker viktige forskningspolitiske behov gjennom å a) øke den faglige kvaliteten ved at flere enkelt kan kommentere og bygge videre på publiserte forskningsresultater, b) ved at næringsliv og annen virksomhet enkelt får tilgang til publiserte forskningsresultater, c) ved at myndigheter og forvaltning får kunnskap om forskningsresultater, d) sikre tilgang til dagens publiserte forskningsresultater for fremtiden, og e) ved å gi forskere ved lite bemidlede institusjoner, ikke minst i utviklingsland, tilgang til de nyeste forskningsresultatene.

Det er i hovedsak to måter å realisere åpen tilgang til vitenskapelig publiserte artikler:

- 1) Egenarkivering av allerede publiserte fagfelleverderte artikler i institusjonelle eller fagspesifikke digitale arkiv med ubegrenset offentlig tilgang.
- 2) Fagfelleverderte elektroniske tidsskrift som er vederlagsfritt og allment tilgjengelige fra publiseringstidspunktet. Utgivelseskostnadene ved tidsskrift med åpen tilgang dekkes på andre måter enn gjennom abonnement, ofte gjennom en form for publiseringsavgift.

Åpen tilgang er ikke begrenset til vitenskapelige tidsskriftsartikler. Antologiartikler og monografier er eksempler på andre fagfelleverderte publikasjoner som kan sees i et slikt perspektiv. Tidsskriftsartikler er imidlertid den dominerende publiseringsformen – internasjonalt og på tvers av fagfelt. Det er derfor foreløpig hensiktsmessig å avgrense Forskningsrådets prinsipper for åpen tilgang til denne publiseringsformen.

2) Forskningsrådets krav til åpen tilgang til vitenskapelig publisering

Forskningsrådet krever åpen tilgang til alle vitenskapelige artikler som er resultat av forskning som helt eller delvis er finansiert av Forskningsrådet. Alle artikler med slik finansiering skal egenarkiveres.

Forskningsrådet vil i perioden 2014-2019 bidra til å dekke publiseringsavgifter i tidsskrift med åpen tilgang (Open Access Journals) for norske forskningsinstitusjoner gjennom en egen støtteordning. Etter 2019 forventer Forskningsrådet at kostnader til publiseringsavgifter inngår i institusjonenes indirekte kostnader i FoU-prosjekter.

Forskernes rett til selv å velge publiseringskanal for egne vitenskapelige resultater er et viktig aspekt ved den akademiske friheten. Men forskere har også en akademisk forpliktelse til å publisere på en slik måte at fagfellesskapet og allmennheten enkelt får tilgang til disse resultatene. Forskningsrådet oppfordrer derfor forskere som mottar midler om å velge tidsskrift med åpen tilgang (Open Access).

Egenarkivering av publiserte vitenskapelige artikler

Vitenskapelige tidsskriftsartikler som er et resultat av prosjekter helt eller delvis finansiert av Forskningsrådet skal arkiveres i et åpent elektronisk arkiv, enten ved den institusjonen forskeren er tilknyttet eller i et fagspesifikt åpent arkiv. Versjon som egenarkiveres skal være godkjent av tidsskriftets redaksjon for publisering ("accepted version"/"post print version") og skal innholdsmessig være identisk med den endelig publiserte versjonen. Også for artikler publisert i tidsskrift med åpen tilgang (såkalt "gull open access") gjelder krav om egenarkivering.

Forskningsrådet godtar at åpen tilgang til de egenarkiverte artiklene forsinkes fra opprinnelig publiseringsdato med hhv 6 måneder for tidsskrift innenfor medisin, helse og MNT-fagene (STM) og 12 måneder for tidsskrift innenfor humaniora og samfunnsvitenskap. Dette er i tråd med internasjonale retningslinjer på feltet, blant annet i EUs Horizon 2020 og i anbefalinger fra Science Europe.

Når Forskningsrådet pålegger prosjektansvarlige å arkivere og gjøre tilgjengelig opphavsrettslig materiale i institusjonelle arkiv, er dette under forutsetning om at slik tilgjengeliggjøring ikke bryter med forfatters og utgivers rettigheter til dette materiale.

Dersom artikler som er resultat av prosjekter helt eller delvis av Forskningsrådet ikke er egenarkivert i tråd med prinsippene for åpen tilgang, kan Forskningsrådet holde tilbake midler inntil de aktuelle artiklene er egenarkivert.

Finansiering av publiseringsavgift for artikler

En økende andel av vitenskapelige artikler publiseres i tidsskrift med åpen tilgang. Forskningsrådet vil bidra til å finansiere publisering av slike artikler gjennom en tidsavgrenset støtterordning. Deler av kostnadene til publiseringsavgifter som er påløpt ved godkjente forskningsinstitusjoner, kan søkes dekket fra Forskningsrådet. For UoH-sektoren er det et krav om at institusjonen har opprettet egne publiseringsfond.

Forskningsrådet ønsker å stimulere til fullverdig åpen tilgang til vitenskapelige artikler ("gull open access"). Derfor anbefaler Forskningsrådet at institusjonene kun dekker publiseringsavgifter i tidsskrift som er registrert i DOAJ og tilfredsstillende gjengse internasjonale krav til "open access", herunder lisenser for fri bruk. Forskningsrådet forventer at forskningsinstitusjoner kun godkjenner publiseringsavgifter i tidsskrift som er registrert på nivå 1 eller 2 i Universitets og høyskolerådets kanalregister.

Forskningsrådet mener at kostnader til publiseringsavgifter på sikt må oppfattes på lik linje med kostnader knyttet til innkjøp av tidsskriftabonnenter, altså prosjekt- og individuavhengige driftskostnader. Forskningsrådet forventer derfor at slike kostnader etter 2019 beregnes som del av institusjonenes indirekte kostnader i søknader om prosjektmidler.

3) Samarbeid og råd

Publiseringsmønster og -praksis innenfor forskning og academia beveger seg med økende momentum i retning av åpen tilgang. Det er viktig at Forskningsrådets prinsipper reflekterer denne utviklingen, og kan tilpasses dersom omstendighetene krever det. For å sikre at prinsippene til enhver tid bidrar til målsettingen om åpen tilgang til vitenskapelig publisering, skal Forskningsrådet ha en god dialog om prinsippene med relevante institusjoner og samarbeidspartnere. Spesielt vil Forskningsrådet samarbeide med forskningsinstitusjonenes publiseringsfond og med CRISTin, som har ansvar for å koordinere den nasjonale innsatsen for åpen tilgang til forskningsresultater.